

Način izvještavanja o djeci u medijima - analiza medijskih sadržaja

Grabarić, Tihana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:381051>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**TIHANA GRABARIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**NAČINI IZVJEŠTAVANJA O DJECI U MEDIJIMA
—
ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA**

Zagreb, rujan 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Tihana Grabarić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Načini izvještavanja o djeci u
medijima - analiza medijskih sadržaja

MENTOR: Izv. prof. dr. sc. Tamara Gazdić - Alerić

Zagreb, rujan 2020.

Sažetak

Dolaskom novih medija neki stariji oblici poput novina i časopisa mijenjaju svoj oblik i prilagođavaju se trendovima. Gotovo su sve tiskovine napravile svoju digitalnu inačicu. Svakodnevna objava novih članaka u realnom vremenu rezultirala je velikom čitanosti takvih medija. Prema istraživanju Vlanić (2012) koje se bavi izvještavanjem o djeci u Jutarnjem i Večernjem listu istraživani članci najčešće iskorištavaju "dječju emocionalnu bol kao sredstvo kojim se potresno djeluje na čitatelje i izaziva sućut, a sve u svrhu povećanja naklade."

Ustav Republike Hrvatske, kao temeljni zakonski akt države, propisuje u članku 35. "Svatom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti." (Ustav Republike Hrvatske NN85/2010). Bez obzira na velik broj pravnih akata kojima se štite prava djece, poput Uredbe o zaštiti osobnih podataka (GDPR), Zakona o medijima, Ustava Republike Hrvatske i Zakona o zaštiti osobnih podataka, ovim radom htjelo se istražiti poštuju li se navedeni propisi i zakoni te dolazi li, i u kojoj mjeri, do njihova nepoštivanja u praksi. Cilj ovoga istraživanja jest utvrditi koliko se često objavljuju članci vezani uz djecu na portalima Jutarnji.hr i Index.hr, pogotovo ako je riječ o tragičnim slučajeva, nasilju ili smrti. Glavno problemsko pitanje koje se postavlja tijekom cijelog rada jest: Koliko često digitalne verzije hrvatskih novina i portali objavljuju osobne podatke djece poput imena, prezimena, dobi i fotografije? Korpus ovog istraživanja činili su tekstovi dvaju već spomenutih internetskih portala koji su praćeni od 1. do 31. kolovoza 2019. U navedenom razdoblju proučeni su svi objavljeni članci u kojima je uočen velik broj objava vezanih uz malodobnu djecu. U tim člancima dolazilo je do redovitog nepoštivanja dječjih prava i prava privatnosti objavljivanjem osobnih podataka – imena i/ili prezimena i/ili dobi djeteta i maloljetnika. Dijete se definira kao osoba koja nije navršila 18 godina života, a maloljetnici kao osobe nakon navršene 16. godine, ali prije 18. godine. Zamijećeno je da se na oba portala redovito iznose spomenuti osobni podatci djece koji bi trebali biti zaštićeni i, prema spomenutim pravnim aktima, ne bi smjeli biti javno objavljeni.

Ključne riječi: djeca, mediji, zakon o medijima, dječja prava, zaštita osobnih podataka u medijima.

Summary

With the advent of new media, some older forms such as newspapers and magazines are changing their shape and adapting to trends. Almost all publications have made their digital version. The daily publication of new articles in real-time has resulted in a high readership of such media. According to M. Vlainić's research on reporting in Jutarnji and Večernji list, the most frequently published articles use "children's emotional pain as a means of shockingly affecting readers and provoking sympathy, all to increase reading." (Vlainic, 2012)

The Constitution of the Republic of Croatia, as a basic legal act of the state, prescribes in Article 35 "Everyone is guaranteed the respect and legal protection of his personal and family life, dignity, reputation and honour." (Constitution of the Republic of Croatia NN85 / 2010). Notwithstanding the large number of laws that protect the rights of children, such as; General Data Protection Regulation (GDPR), the Media Act, the Constitution of the Republic of Croatia and the Personal Data Protection Act sought to investigate whether these regulations and laws are being violated.

This research aims to determine how often articles related to children are published on the Jutarnji.hr and Index.hr portals, especially in the case of tragic cases, violence or death. The main problematic question that is asked throughout the paper is: How often do digital versions of Croatian newspapers and portals publish children's data such as names, surnames, ages and photographs? The corpus of this research consisted of the texts of the two already mentioned Internet portals, which were monitored from 1 to 31 August 2019. During this period, all published articles were studied in which a large number of publications related to minor children were observed. In these articles, there was a regular violation of children's rights and privacy rights through the disclosure of personal data; whether it is the publication of the name, surname and age of the child and the minor. A child is defined as a person who has not reached the age of 18, and minors as persons after the age of 16, but before the age of 18. It has been noticed that this information is regularly presented on both portals - the identities of children, who should be protected, were published in almost every article.

Keywords: children, media, media law, children's rights, protection of personal data in the media

Sadržaj

Sažetak	3
Summary	4
Sadržaj	5
Uvod	6
O medijima i komunikacijskim kanalima	7
Vrste medija i njihov utjecaj na masu	8
Uloga medija	10
Internet kao medij	11
Mediji i kršenje ljudskih prava	12
Medijsko pravo	12
Pravo novinara i osnove medijske pismenosti	13
Novine u Hrvatskoj	14
Elektronička (<i>online</i>) izdanja hrvatskih novina	14
Zakonski okvir zaštite prava, slobode i dječjih prava	15
Uvod u GDPR i njegovo tumačenje u odnosu na djecu	18
Analiza medijskih sadržaja	19
Definiranje problema i hipoteza	20
Broj članaka u kojima je objavljeno samo ime	25
Broj članaka u kojima je objavljeno puno ime i prezime	26
Broj članaka u kojima je objavljena dob djeteta	27
Broj članaka u kojima je objavljena slika djeteta	29
Zaključak	31
Literatura	32

Uvod

Živimo u svijetu u kojem vladaju mediji. Oni nam svakodnevno omogućavaju pristup novim informacijama u realnom vremenu, servirajući tako i informacije koje ne nose nužno istinu, a nerijetko dovode u pitanje mnoga ljudska prava. Svatko može biti sudionik toga relativno novoga svijeta i koristeći slobodu govora nanijeti štetu drugoj strani.

U ovom radu govorimo o internetu kao mediju i alatu koji u posljednjih 10 godina tiskani mediji koriste kao svoju platformu. Dolaskom interneta većina tiskanih medija, poput novina, svoj je sadržaj ponudila *online*. Digitalizacija novina dovela je do jeftinijeg i jednostavnijeg prenošenja informacija široj publici. Internet danas ima gotovo svatko. Većina ljudi redovito prati novosti iz svijeta, a relativno malen broj ljudi posjeduje tiskanu verziju istog sadržaja. Osim što je prijenos informacija tim putem jeftiniji te nije količinski ograničen, dostupan je u realnom vremenu.

Mediji bi trebali koristiti moć koju imaju za promociju i zaštitu dječjih prava dok bi novinari u svojim objavama na različitim portalima trebali slijediti zakonske okvire o pravima djece i zaštiti prava podataka. Međutim, to često nije slučaj. Prema istraživanju Vlanić novinari često koriste fotografije djece i senzacionalističke naslove te redovito izbjegavaju odgovornost. Kako bi povećali zaradu, nerijetko se ti zakoni zanemaruju ili se, pak, novinari pozivaju na slobodu govora i prava medija. Tako, nažalost, često možemo vidjeti kako se u raznim člancima otkrivaju osobni podatci djece poput imena, prezimena, dobi, pa čak i fotografija. Štoviše, takvi članci, pogotovo ako su vezani uz tragediju, nasilje ili ubojstvo, dobivaju veliku pažnju publike i jedni su od najčitanijih, a čitanost u digitalnom svijetu donosi zaradu. Stoga, što više rubnih podataka tekst ima, to je više čitan, a pritom se zanemaruju ostali segmenti novinarskoga kodeksa i zakonski okviri koji bi takve istupe trebali spriječiti.

By giving us the opinions of the uneducated, journalism keeps us in touch with the ignorance of the community. – Oscar Wilde¹

O medijima i komunikacijskim kanalima

Masovni mediji naša su svakodnevnica. Kao sredstvo masovne komunikacije oni dobivaju moć prijenosa informacija široj publici. *Masovni mediji su institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi pripadnici društva.* (Peruško, 2011; 15) Oni su otvorena opcija za sve one koji imaju potrebu, želju ili mogućnost da prenesu određene informacije i da se njihov glas čuje. Gotovo da ne postoji osoba koja se ne služi barem jednim medijem, bilo aktivno; kao govornik ili prenositelj poruke ili pasivno kao osoba koja prima određenu poruku. Danas razlikujemo različite vrste medija, odnosno kanala, kojima se prenose informacije. Oni najpopularniji su svakako internet, televizija, radio i tiskani mediji (novine). Bez obzira na to što se očekuje da su informacije točne te da poštuju određenu normu i pravila, one često znaju biti samo iskrivljena slika stvarne situacije. Iako je izvješćivanje o djeci neizbježno, često se krše njihova prava, a primjećuje se i velik broj članaka na istu temu, čime se ugrožava njihova sadašnjost i budućnost. Mediji postaju direktno uključeni u obiteljski proces kada izvještavaju o djeci.

Naziv *medij* dolazi od latinske riječi *medus* što znači srednji, odnosno u sredini. Sama riječ daje nam na znanje da su oni u sredini između dva subjekta koja razmjenjuju informacije – kanal. *Medij je posrednik prijenosa poruke od pošiljatelja poruke do primatelja.* (Jurčić, 2017; 128) Istodobno, naziv *medij* dolazi od talijanske riječi *mediare* što bi u prijevodu značilo posredovati. Povezivanjem latinske i talijanske riječi jasno nam je kakva je uloga medija i od kuda potječe njihov naziv. Prema Fiskeu (1982) postoje tri vrste medija: mehanički (o kojima će biti riječ u ovom radu), a to su: televizija, radio i telefon; prezentacijski (oni se odnose na komunikatora koji je sam po sebi medij, odnosno na osobu) i reprezentacijski (fotografija slika, knjiga).

Razvojem tehnologija i društvenih znanosti, mediji poprimaju veću ulogu u svakidašnjem životu. Novinari i novinarstvo koriste različite medije (svakim danom sve naprednije) kako bi

¹ Servirajući nam mišljenja neobrazovanih, novinarstvo nas drži u korak s neznanjem zajednice. –Oscar Wilde (op. prev.)

prenijeli informaciju što široj publici. Naravno, šira publika znači potrebu za većom količinom sadržaja, a veća količina sadržaja dovodi do veće zarade. Može se doći do neospornoga zaključka da se sve vrti oko zarade. Veći senzacionalizam dovodi do veće zarade, a uređivačka politika mnogih medija pritom ne vodi računa o tome iznose li se neprovjereni i netočni podatci, čime se u pitanje dovodi sam integritet medija. Medij, kakav god bio, u konačnici je samo alat koji krivom upotrebom može postati oružje.

Prema Rus-Mol i Zagorac-Keršer (2005) postoji nekoliko osnovnih funkcija medija, a one bi, osim informacija, bile; kritika i kontrola, zabava, obrazovanje, socijalizacija i vodstvo, agenda setting (postavljanje agende), integracija i artikulacija. Dakle, mediji imaju višestruku ulogu u društvu, a njihova glavna uloga trebala bi biti određivanje prioriteta informacija, sprečavanje skrivanja informacija od javnosti, spajanje ljudi, predstavljanje problema, ali i socijalizacija masa. *Medijski je svijet postao zaseban svijet, sa svojim kodovima, slikama, jezikom i istom te proizvodi pa prodaje vlastitu stvarnost, papir i pokretne slike, kao što druge industrije proizvode tekstil, vijek ili kreme za sunčanje. Informacija nije više slobodna i kritička nego prenosi jednu ideju, istinu, svjetonazor u oksimoronskom spoju jednorazumskog pluralizma.* (Katuranić, 2010; 5). Jasno nam je, dakle, da mediji danas imaju nevjerojatnu snagu manipulacije društva te se služe prikrivanjem informacija ili davanjem krivih informacija. Oni mogu kontrolirati masu, rađati nove ideje, ali i propitkivati već postojeće stavove, stoga je vrlo teško, u moru medija i različitih "istina", dokučiti koja je ona prava i za koju se opredijeliti.

Vrste medija i njihov utjecaj na masu

Riječ *informacija* potječe iz latinske riječi *informatio*, a znači obavijest ili poruka. S druge strane, riječ *komunikacija* također vuče korijene iz latinske riječi *communicare* što znači dijeliti. Dakle, iz same riječi *komunikacija* možemo zaključiti da ćemo podijeliti informacije.

U svijetu gdje je pravo na informacije jedno od osnovnih građanskih prava, mediji služe kao glavno sredstvo za njihov prijenos, drugim riječima, oni su komunikacijski kanali kojima se zajednica koristi. S obzirom na to da je pojam *komunikacija* bitan da bi se definirao medij, možemo zaključiti da se medij odnosi na svaki kanal od mobitela do pisma. U ovom će radu najviše riječi biti o masovnim medijima. U masovne medije ubrajamo one koji su u mogućnosti jednu informaciju prenijeti do što više ljudi u kratkom vremenu. Masovnim bi

medijima tako pripadali televizija, internet, novine i radio. Oni su u mogućnosti oblikovati i promijeniti mišljenja i stajališta ljudi u kratkom roku. Njihova je moć golema.

U tradicionalne medije ubrajaju se tiskani mediji, radio i televizija, dok se u nove medije uvrštava internet, odnosno svi sadržaji do kojih možemo doći putem novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, bilo da je riječ o pametnom telefonu, tabletu ili računalu. (Ciboci, Kanižaj, Labaš, Osmančević, 2018; 5)

Nama najpoznatiji, a tako i najstariji medij jest tisak, u koji ubrajamo sve tiskane medije poput knjiga, časopisa i novina. Danas taj medij nije toliko popularan te se dolaskom interneta počeo digitalizirati. Kao najčitaniji tiskani medij svakako bih izdvojila novine koje su najraširenije i najdostupnije široj masi. Međutim, digitalizacijom one se sve više čitaju *online*, stoga možemo reći kako su tiskani mediji postali digitalni mediji. Sve ono što se nekada čitalo s papira danas se može naći na internetu. Novine su se prilagodile tom trendu stoga sve više ulažu u svoja *online* izdanja. Ta izdanja, osim što su jeftinija, mogu pružiti puno više informacija jer nisu ograničena prostorom (brojem stranica), što ih čini idealnim za kreiranje većeg i šireg sadržaja s više detalja i informacija. Također, ono što je bitno napomenuti jest da jednom kada se nešto objavi u virtualnom izdanju ostaje tamo zauvijek. Iako postoje arhive u svakoj medijskoj kući, do informacija možemo doći u bilo kojem trenutku jednostavnim pretraživanjem. Ako želimo naći informacije od prije tri godine, dovoljno je samo pretražiti interneti sve nam je dostupno na jednom mjestu. Štoviše, prilikom pisanja ovog rada koristila sam se opcijom na pretraživaču naziva 'back in time', gdje u kratkom vremenu i bilo kojem trenutku mogu pronaći željene informacije na određenom portalu.

Mediji utječu na masu tako što kreiraju mišljenja, stavove i ponašanja pojedinca. Međutim, mišljenja znanstvenika koji su se bavili istraživanjem o pozitivnim i negativnim utjecajima medija razlikuju se. Činjenica oko koje se obje strane slažu jest ta da nakon što se zadovoljila ljudska potreba za informacijom, dolazi do sugeriranja određene vrste ponašanja. *Taj negativni utjecaj vrši se preko prezentiranja onih sadržaja koji favoriziraju nasilje, pretjerani konzumerizam, kriminal i slično. (Jurčić, 2017; 133)*

Publika se danas rijetko služi samo jednim medijem. Najčešće se prikupljaju podatci iz više izvora i koristi više različitih informacija te se na temelju toga uzimaju i kreiraju određeni zaključci. S obzirom na to, bitno je razumjeti da svaki medij i svaki novinar koji putem svog komunikacijskog kanala nudi publici informacije, zapravo unosi dio svog subjektivnog

mišljenja koje onda publika uzima ili odbacuje, prilagođavajući ih sebi i svojim stavovima.

Uloga medija

Osnovne medijske funkcije su informiranje, obrazovanje i zabava. (Ciboci, 2018; 6)

Prema Blacku i Bryantu (1995; 47) *četiri su osnovne uloge masovnih medija, a to su: informacija, zabava, uvjeravanje i transmisija kulture.*

Dolaskom novih medija njihova se snaga i mogućnosti povećavaju. Oni bi trebali publiku informirati o aktualnim događajima u okolini, ali i u ostatku svijeta. Mediji bi trebali iskoristiti svoju moć za osvješćivanje i informiranje društva o marginalnim skupinama, aktualnim problemima te poticati masu na pozitivne promjene i djelovanje. S druge strane, mediji nose ulogu obrazovanja jer, neki od njih, obrađuju određene kulturne, obrazovne i odgojne sadržaje. I treća, posljednja funkcija, bila bi zabava. Mediji mogu, a često i služe, za zabavu i to je najčešći oblik korištenja medija danas. Oni nam služe za bijeg od stvarnosti, virtualno mjesto gdje, nakon napornog dana, možemo otići i opustiti se.

Svatko od nas, uključujući i djecu i adolescente, ima potrebu za novim informacijama stoga sama potreba za medijima raste iz dana u dan. Razmislimo samo koliko puta dnevno otvorimo preglednike na našim pametnim telefonima ili računalima kako bismo našli nove informacije. Redovito, najčešće u jutarnjim satima i uz prvu jutarnju kavu, prikupljamo svježe servirane informacije iz društva. Gotovo je nezamislivo da prođe makar jedan dan da se ne pročita određeni medij i ne saznaju novosti iz svijeta i naše okoline. Što mi više uzimamo informacije to nam se one više i serviraju. Dolazi do potrebe za redovitim objavljivanjem tekstova i članaka koji nužno ne donose nove informacije, već se samo rekonstruiraju u nove članke, što je čest slučaj u našim medijima o čemu će više govora biti poslije u radu.

Internet kao medij

Jedan od najnovijih medija svakako je internet. Svojim dolaskom brzo je stekao veliku popularnost te trenutno pripada najpopularnijim medijima iako se donedavno nije uopće ubrajao u njih. Početak interneta vezan je uz 1969. godinu i osnivanje Arpaneta. Arpanet je bio zaslužan za prvo prenošenje informacija s jednog računala na drugo putem mreže, a osnovalo ga je američko Ministarstvo obrane. U Hrvatsku je internet došao nešto kasnije nego u ostatak svijeta. Točnije, internet kakav danas poznajemo, vuče korijene iz 1991. kada je nastao CARnet (*Croatian Academic and Research Network*), a hrvatsku domenu *.hr* poznajemo od 1993. godine. Te godine počinje stvaranje prvih hrvatskih portala. Danas je Hrvatska na drugom mjestu u svijetu po premreženosti na javnim mjestima. Prema podacima *Rotten Wifija* Hrvatska nudi besplatan pristup internetu na gotovo svim javnim mjestima i to po brzini od 14Mbps. Jedina država trenutno bolja od Hrvatske je Litva. Broj priključaka na internet danas u Hrvatskoj iznosi preko 1.2 milijuna. Iako je u Hrvatskoj, u svojim početnim koracima, internet služio izričito za obrazovanje (s pomoću njega povezala se akademska zajednica), danas se koristi u različitim ulogama, a najčešće za komunikaciju i umrežavanje.

Internet povezuje i međusobno udružuje više različitih oblika komunikacijskih odnosa, primjerice čuvanje i razmjenu informacija, kao i reprodukciju i razmjenu komunikacijskih kanala. Internet je tako registar informacija i sredstvo komunikacije. (Oblak, 2002; 65.) Internet kao takav idealan je produkt masovne komunikacije – svatko ima priliku biti *online*. Drugim riječima, svatko može biti prenositelj vijesti i informacija i svatko može te vijesti primiti. Sve što vam je potrebno da biste postali dijelom virtualnog svijeta i razmjena informacija jest uređaj i priključak za internet. Gotovo je nezamislivo da nemamo pristup internetu bilo kad i bilo gdje.

Danas je, zbog svoje jednostavnosti, cijene i raširenosti, postao jedan od najjačih alata u novinarskom izvješćivanju. Medij koji sada ima (gotovo) svako kućanstvo i koji se nalazi na pametnim telefonima, tabletima, laptopima i drugim uređajima, postao je, istodobno veliko olakšanje za prijenos informacija, ali i kanal koji se koristi u negativne svrhe.

Sve ono što se jednom napisalo i objavilo na internetu gotovo je nemoguće izbrisati. Sve to zauvijek stoji negdje, stoga se ne moramo čuditi zašto su na snagu došle posebne mjere koje će pokušati zaštititi dijete. *Komercijalizacija medija pridonijela je iskorištavanju svih skupina društva, pa čak i onih najranjivijih, djece. (Ivanuš, 2018; 76)*

Mediji i kršenje ljudskih prava

“Teoretičari masovnih medija zamijetili su kako su mediji odavno napustili svoju primarnu svrhu: praćenje, bilježenje i informiranje o relevantnim društvenim zbivanjima. Mediji su naime zakoračili u prostor bitnog čimbenika koji kreira društvene procese, potrebe i trendove.” (Burić, 2010) Osim prijenosa informacije, za medije je vrlo bitna prodaja same informacije. U toj igri za zaradu često se krše osnovna ljudska prava, a sama Međunarodna konvencija o pravima djeteta UN-a gotovo je nepoznanica. Otkrivanje osobnih podataka, zadiranje u privatnost i direktno ugrožavanje obitelji kao zajednice, medijska su svakodnevnica. Iako postoje određeni zakoni o čuvanju osobnih podataka i zakoni o pravima, oni se često nepoštivaju, a kontrole medija gotovo da i nema.

Medijsko pravo

Novi pojam koji tek nedavno biva šire zastupljen kod nas jest medijsko pravo. Ono kao takvo pripada osobnim pravima, a odnosi se na zaštitu čovjeka od medija. Mediji bi svakako trebali poštovati slobodu čovjeka, ali kada pogledamo iz druge perspektive, mediji također imaju slobodu izražavanja. Dakle, dolazimo do sukoba prava medija čiji je zadatak izvješćivanje i osoba koje se nalaze s druge strane, a žele zadržati svoja prava. Dok je u zapadnim državama medijsko pravo vrlo poznat pojam, kod nas još uvijek nije definiran niti uveden u zakone. Iako postoje zakoni koji se odnose na medije, a o kojima će biti riječ malo kasnije, oni ipak ne određuju granicu kršenja osobnih prava.

U Hrvatskoj mediji pripadaju trgovačkim društvima čime je jasna njihova orijentiranost na zaradu. Zaradu mediji ostvaruju prodajom informacija – što je informacija relevantnija (i, dodala bih, šokantnija) to je veća prodaja, a samim time i veću zaradu. S obzirom na to da pripadaju trgovačkom društvu nisu u potpunosti privatna inicijativa koja ne opterećuje državni proračun te tim statusom dobivaju svoju slobodu kod izražavanja. Država bi ipak trebala znati kontrolirati medije koristeći druge zakone jer potpunom slobodom medija često dolazi do sukoba interesa i povrede ljudskih prava zadiranjem u samu osobnost građana.

Pravo novinara i osnove medijske pismenosti

Prema Američkom institutu za novinarstvo (*American Press Institute*) pojam novinarstva definira se kao aktivnost prikupljanja, procjenjivanja, stvaranja i predstavljanja vijesti i informacija koje su ujedno i proizvod tih radnji.

Iako nam se čini da novinari imaju (ili bi trebali imati) potpunu slobodu govora, to nije tako. S obzirom na to da su oni zaposlenici trgovačkog društva i rade za dobit, oni nemaju potpunu slobodu već rade ono što im je zadano od nadređenih. U ovom slučaju to bi bila redakcija. Redakcija medija može mnogo više ugrožavati slobodu novinara. Ona konkretno odlučuje koji će uradak novinara prihvatiti (objaviti) ili ne, a nerijetko daje točno određene naloge kako taj uradak mora izgledati. Ako se pak uzme da bi novinar trebao imati neograničena prava u slobodi govora, ne može se izostaviti sumnja u subjektivne stavove i odgovornost novinara u vezi s temom koju obrađuje. Sama komercijalizacija medija dovela je do toga da se profesionalnost novinara smanjila i da se biraju skandalozni naslovi kojima će se privući pozornost potencijalnih kupaca. Čak i u digitalnom obliku, koji je postao sve popularniji, bitno je staviti šokantan naslov koji će privući čitatelje jer, u konačnici, i ovaj oblik medija zarađuje čitanošću. O djeci se redovito piše kada su u poziciji žrtve, odnosno, kada su im osobna prava povrijeđena, jer takvi tekstovi dobivaju mnogo više pažnje te bude emociju i empatiju kod čitatelja. Često se može vidjeti u komentarima na raznim člancima kako se čitatelji bune zbog nedostatka pozitivnih članaka. Novinari bi, kod obavljanja vlastitog posla i dužnosti, ipak trebali pripaziti na određena etička načela struke, ali i voditi se vlastitom savjesti. ‘‘Nužno je da se upitaju: da li je opravdan interes javnosti da zna za određenu informaciju, kakvi su motivi roditelja koji žele priču objaviti te hoće li objavljivanje priče na bilo koji način naštetiti djetetu.’’ (Vlainić, 2012; 37)

‘‘Medijska se pismenost svodi na sposobnost razumijevanja, kritičkog i analitičkog usvajanja medijskog sadržaja, kao i na znanje i vještinu kreiranja medijskih poruka u skladu s profesionalnim i etičkim standardima novinarstva.’’ (Stevanović, 2014; 1)

Novine u Hrvatskoj

Nakon izuma tiskarskog stroja u 15. stoljeću počinju se izdavati prve novine. U skladu s time javlja se i potreba za redovitim i učestalim informiranjem javnosti, stoga se polako, ali sigurno, razvija sve više novina. Takav trend nije izostao ni u Hrvatskoj. Prvi hrvatski tjednik bio je *Ephemerides Zagradienses*, a izašao je prvi put 1771. godine u Zagrebu. Taj se tjednik, pisan na latinskome jeziku, izdavao svake subote i izašao je u 50 brojeva. Prve novine objavljene na hrvatskom jeziku bile su *Kraljski Dalmatin*. To je bio tjednik pisan na talijanskom i hrvatskom jeziku, a izdavao se u Zadru.

Iako nisu prve, svakako su najpoznatije hrvatske novine one Ljudevita Gaja *Novine horvatzke* s tjednim prilogom *Danitzza Horvatzka slavonszka y dalmatinzka*, koje su svjetlo dana ugledale 1835. To su prve novine koje su izlazile dva puta tjedno, a pisane su na kajkavskom i štokavskom jeziku.

Od tada do danas poznato je mnogo hrvatskih novina, među kojima su najčitanija dnevna izdanja. Trenutno u hrvatskoj imamo 14 dnevnih novina. Osnovna karakteristika tih novina jest ta što se mogu pronaći kako u tiskanom tako i u elektroničkom (*online*) izdanju.

Elektronička (*online*) izdanja hrvatskih novina

Dolaskom digitalizacije, novine također prate trendove te svoj sadržaj objavljuju u sklopu vlastitih portala na internetu. Usprkos tome, sve te novine i dalje su zadržale svoja tiskana izdanja. Iako neke u svojim digitalnim izdanjima ne objavljuju cijele članke već samo odlomke, čime potiču na kupovinu tiskanih izdanja, velika većina ipak objavljuje pune članke. Točnije, novine o kojima je riječ u ovom radu sav svoj sadržaj objavljuju na vlastitim portalima. Glavna iznimka jest *Index.hr* koji ima samo digitalno izdanje. Elektroničke novine pojavljuju se kao nusprodukt digitalizacije i potrebe za informacijama i komunikacijom. One su nastale samom prilagodbom tiskanog izdanja trendovima digitalizacije.

U 2017. godini provedeno je istraživanje Reutersova instituta za novinarstvo – *Digital News reports* u kojemu je po prvi put sudjelovala i Hrvatska. U tom istraživanju čak 91 % ispitanika informacije pronalazi digitalno, odnosno do vijesti dolazi *online*. Premda je u tom istraživanju postotak ispitanika koji do vijesti dolazi i u tiskanom izdanju relativno visok (48 %), mora se

primijetiti kako on iz godine u godinu pada. Ono što nas razlikuje od ostalih zemalja, a pokazalo se ovim istraživanjem, jest podatak da Hrvati nisu spremni platiti vijesti koje pročitaju *online* (čak 92 % njih se izjasnilo da ne bi platili *online* izdanja) iako je to normalna praksa vani. Također je zanimljiva činjenica da Hrvati najčešće čitaju vijesti preko osobnih računala ili prijenosnih računala, ali ni taj podatak nije fiksiran. Prema tom istraživanju, prodaja tiskanog izdanja je unutar pet godina pala za više od 50 %, a digitalna su izdanja postala čitanija za čak 500 %, zbog čega nije čudno da se novine okreću svojim digitalnim inačicama.

Zakonski okvir zaštite prava, slobode i dječjih prava

Paradoksalno je to što bi mediji trebali koristiti vlastitu moć i upozoravati na kršenje prava te osvijestiti publiku i potaknuti promjene, a oni su u najvećem broju zapravo ti koji ta prava krše.

Kod kreiranja sadržaja, svaka država dužna je poštovati Konvenciju UN-a o pravima djece, ali i druge međunarodne preporuke koje određuju zakonske okvire i rješenja kod medijskih sadržaja.

Prema Zakonu o medijima *mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski program, program novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike*. Dakle, ti isti mediji, da bi prenijeli vijest, moraju izvještavati o djeci ako se o djeci radi. Međutim, jako je tanka linija između prenošenja vijesti i zadiranja u privatnost te kršenja osnovnih ljudskih prava. U tom istom zakonu navedeno je da *privatnost razumijeva osobni i obiteljski život, a prije svega pravo na život po vlastitom izboru i opredjeljenju*. Postavlja se pitanje u kojem trenutku informacija postaje dovoljno važna da se prenese, a da se potom zaboravi na prava. Jer, ako s jedne strane imamo mediji koji ima slobodu govora, koja je prema Zakonu o medijima okarakterizirana kao *sloboda izražavanja mišljenja, neovisnost medija, sloboda prikupljanja, istraživanja, objavljivanja i raspačavanja informacija u cilju informiranja javnosti*, a informacija koja se prenosi ugrožava nečija prava i dostojanstvo, gubi li se svrha medija? Nadalje, u tom zakonu navedeno je da je sloboda medija također i *sloboda za uvažavanje zaštite ljudske osobnosti, privatnosti i dostojanstva*. Ta sloboda, čini se, vrlo je rijetko korištena.

Ustav Republike Hrvatske, kao najviši akt u Republici Hrvatskoj, sam jamči pravo na privatnost i navodi ga kao jedno od najvažnijih ljudskih prava. Također, u članku 16. navodi da se *slobode i prava mogu (se) ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje.* (Ustav Republike Hrvatske NN85/2010)

Vrlo je nejasno pripada li u tu kategoriju izvješćivanje o djeci, pogotovo u slučaju kada se radi o djeci javnih osoba. Postaje li to dijete, ne svojom voljom, pravna osoba, pa se stoga i samo pravo o slobodi ne odnosi na njega ili je tu riječ o kršenju prava. Često se u medijima može primijetiti kako se roditelji, koji su javne osobe, bune protiv medija koji izvještavaju o njihovoj djeci i postavljaju fotografije bez cenzure pozivajući se na Ustav. U Ustavu, doduše, jest navedeno, pod člankom 35. "Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti." (Ustav Republike Hrvatske NN85/2010) Međutim, ako oni sami, ovisno o situaciji, određuju kada će, a kada neće dijete eksponirati javno po medijima, krše li i oni baš taj članak Ustava na koji se pozivaju?

Nadalje, postoje zakoni koji propisuju dječja prava te kontroliraju medije kao što su; Opća deklaracija o pravima čovjeka, Zakon o elektroničkim medijima, Prekršajni zakon, Kazneni zakon, Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih Sloboda te Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta.

U slučaju pisanja o djeci posebno se naglašava Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta u kojoj je jasno naznačeno u članku 16. "Niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled." (Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta)

Problem nastaje zato što samo izvještavanje o djeci u ljudima budi empatiju i pozornost. Ništa ne prodaje novine i oglasne prostore na portalima kao tekst u kojem su glavni akteri djeca. Novinari se, iako je njihova dužnost obavijestiti o situaciji i prenijeti točne i provjerene informacije, postavljaju u ulogu zaštitnika navedenih prava. Utjecaj medija i uloga novinara koji koriste medije za prijenos informacija je ono što može utjecati na uskraćivanje prava djece. Kod otkrivanja osobnih podataka i zadiranja u dječju privatnost može doći do težih posljedica. Naime, otkrivanjem osobnih podataka direktno se dovodi u opasnost dijete. Pri kreiranju vlastitih stavova i mišljenja o okolini, ali i samome sebi, dijete može, pod utjecajem medija, dobiti iskrivljenu sliku. U slučaju kada je dijete član obitelji koja se povezuje s kriminalnim i

nasilnim djelima, vrlo je bitno ne otkrivati osobne podatke djeteta. Čak i u slučajevima kada je dijete svjedok i/ili žrtva tog nasilja.

U Općoj deklaraciji o ljudskim pravima nalazimo članak 12. koji kaže “Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti napadima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.” (Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217 /III) Jasno je, dakle, da bi svako miješanje u privatni život, bilo odrasle osobe ili djeteta, trebalo biti kažnjivo. Vidljivo je kako se sami zakoni međusobno krše i nisu usklađeni. S jedne strane, zagovara se potpuna sloboda medija, a s druge, sloboda privatnosti. Kada bi se sloboda medija ograničila i uskladila sa slobodom privatnosti, izgubio bi se čitav smisao medija kao takvih. U toj istoj deklaraciji nalazi se i članak koji se odnosi na slobodu govora u medijima. Riječ je o članku 19. koji glasi: „Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice.“ (Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217 /III) Ograničenje tih istih sloboda opisano je u članku 29. koji glasi: U korištenju svojih prava i sloboda svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su utvrđena zakonom, isključivo radi osiguranja potrebnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih te radi ispunjenja pravednih zahtjeva morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu.“ (Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217 /III) Dakle, bez obzira na prava koja svaka osoba ima, onaj najviši zakon koji se ne bi smio kršiti jest Ustav Republike Hrvatske, koji je sam po sebi jednako tako nejasan po pitanju toga gdje počinje, a gdje završava pravo govora, pravo slobode i pravo medija.

Uvod u GDPR i njegovo tumačenje u odnosu na djecu

Od svibnja 2019. na snagu je stupila nova uredba o zakonu privatnosti koja se odnosi na sve članice Europske unije, pa tako i na Hrvatsku. Riječ je o Općoj uredbi o zaštiti podataka engl. *General Data Protection Regulation* ili skraćeno GDPR. Njome se pokušava regulirati zloupotreba osobnih podataka. Pod osobne podatke spadaju podaci iz kojih se može otkriti identitet pojedine osobe poput imena, prezimena, OIB-a, lokacije itd.

U slučaju djece i GDPR-a vrlo je bitno definirati da se u djecu ubrajaju maloljetne osobe, odnosno osobe mlađe od 18 godina. Dakle, GDPR kao takav nije donio puno promjena koje se odnose na zaštitu prava privatnosti djece. Drugim riječima, ako dijete nije sposobno samo donijeti odluku o davanju osobnih podataka, tu ulogu preuzima roditelj.

Članak koji se odnosi na djecu jest 38. koji glasi: "Djeca zaslužuju posebnu zaštitu u pogledu svojih osobnih podataka budući da mogu biti manje svjesna rizika, posljedica i predmetnih zaštitnih mjera te svojih prava u vezi s obradom osobnih podataka. Takvo pravo na posebnu zaštitu trebalo bi se posebno odnositi na upotrebu osobnih podataka djece u svrhu marketinga ili stvaranja osobnih ili korisničkih profila te prikupljanje osobnih podataka o djeci prilikom upotrebe usluga koje se izravno nude djetetu. Privola nositelja roditeljske odgovornosti ne bi trebala biti nužna u kontekstu preventivnih usluga ili usluga savjetovanja koje su ponuđene izravno djetetu." (Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka, NN 42/2018)

To podrazumijeva da bi se trebale poduzeti određene mjere koje uključuju i tehničke postavke kod kreiranja sadržaja kako bi se zaštitila dječja prava. Kod prikupljanja određenih podataka o djeci (a u slučaju objavljivanja članaka o njima, to se i podrazumijeva), bitno je paziti na pružanje zaštite podataka te dobro osmisliti kojim će se alatima to i ispuniti.

Također, u članku 23. navedeno je sljedeće: "Omogućuje se izuzeće iz transparentnosti samo tamo gdje ograničenje poštuje temeljna osnovna ljudska prava pojedinca te je u određenim okolnostima nužna." (Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka, NN 42/2018)

U ovom se slučaju može vidjeti kako se, bez obzira na određena prava i zakonsku nužnost čuvanja podataka, može doći do njihova javnog korištenja. Najčešće je tu riječ o situacijama u kojima roditelj odgovara i dopušta korištenje podataka, pogotovo u slučajevima humanitarnog karaktera ili s ciljem informiranja mase o određenom problemu za koji je nužno objaviti podatke.

Osim toga, valja napomenuti da unutar samog okvira GDPR-a postoje izuzeci koji se odnose na medije i umjetnost. Takve odluke vode se navedenim pravima medija i slobodom izražavanja u svrhu prenošenja informacija i osobnim ljudskim pravom za informacijom.

Analiza medijskih sadržaja

U ovom dijelu diplomskog rada analizirat ću članke objavljene na mrežnoj stranici Jutarnjeg lista, pod domenom *Jutarnji.hr* i Index.hr pod domenom *Index.hr*. Članke u kojima se spominju djeca pratila sam od 1. do 31. kolovoza 2019. Također sam se osvrnula na istraživanje koje je provela Vlainić 2012. godine pod nazivom: *Kako Hrvatske dnevne novine izvještavaju o djeci: analiza sadržaja Jutarnjeg i Večernjeg lista*.

Predmet istraživanja rada jest uzorak članaka u kojima se spominju djeca s posebnom pažnjom na kršenje dječjih prava i GDPR-a. Cilj ovog istraživanja jest istražiti učestalost kršenja dječjih prava propisanih Ustavom Republike Hrvatske, GDPR-om i Konvencijom o zaštiti dječjih prava UN-a. Kako se prema GDPR-u djecom smatraju osobe do 18 godina starosti, analizirani su samo članci u kojima je zastupljena ta dobna skupina djece. Ono na što sam najviše obraćala pažnju jest učestalost pisanja punog imena i prezimena djece, dobi djece, fotografije djece bez zamućenog lica te ostali podatci prema kojima bi se moglo otkriti o kojem je djetetu riječ, čime se ne poštuje GDPR.

Razlog odabira ova dva izvora jest godišnje izvješće Reutersa koje se odnosi na 2018. godinu. Prema tom izvješću ta tri portala imaju najveću čitanost u Hrvatskoj. Jutarnji.hr treći je najčitaniji portal u Hrvatskoj, odmah iza portala Index.hr (koji nema tiskano izdanje). Prema tom istraživanju, Jutanji.hr ima tjednu posjećenost od 32 % tjedno što je čak za 11 % više od njegova glavnog tiskanog konkurenta Večernjeg lista koji se na toj ljestvici nalazi na sedmom mjestu s 21 % posjećenosti tjedno.

Također, ono što sam htjela usporediti, jest razlika u načinima i učestalosti objavljivanja članaka vezanih uz istu temu s obzirom na činjenicu da Jutarnji.hr ima svoje tiskano izdanje (te dio prihoda dobiva njegovom prodajom), dok indeks.hr ima isključivo *online* izdanje u kojem zaradu ostvaruje najčešće prodajom oglasnog prostora.

S obzirom na to da je u razdoblju pisanja ovog rada došlo do pandemije uzrokovane koronavirusom te je ta tema bila najzastupljenija u medijima, odabrala sam konkretne slučajeve i vrijeme prije pandemije.

Kratka povijest Index.hr i Jutarnji.hr

Vlasnik Jutarnjeg lista je izdavačka kuća Hanza Medija, a prvi broj Jutarnjeg lista, u današnjem izdanju, izašao je 6. travnja 1998. godine po uzoru na časopis tiskan u vrijeme drugog svjetskog rata. Odmah nakon prvog izdanja, stupa na mjesto jednih od najčitanijih dnevnih novina gdje ostaje do danas. Dolaskom novih medija i razvojem računala i interneta, Jutarnji list pokreće svoje *online* izdanje 2006. godine.

S druge strane, Index.hr je oduvijek imao samo *online* izdanje. Dana 10. prosinca 2002. godine, pokrenut je portal Index.hr. Bili su među prvim *online* novinama koje su vijesti objavljivale 24 sata, svih sedam dana u tjednu i u rekordnom roku postali jednim od najčitanijih portala.

Bitno je napomenuti da tek kasnije naše dnevne novine, uključujući i Jutarnji list, kreću objavljivati svoj sadržaj *online*.

Danas, kada pada prodaja tiskanih izdanja i ljudi su navikli čitati vijesti besplatno *online*, najbolji način zarade jest prodaja oglasnog prostora, odnosno, što više članaka pročitate, više oglasa vidite, što portale dovodi do potrebe za učestalom objavom članaka na jednu temu. Recikliranje članaka, pisanje iz ‘različitim gledišta’ i otkrivanje ‘novih detalja’ uz šokantne naslove koji mame na otvaranje, postali su zaštitni znakovi svih *online* izdanja. Naravno, kada u sve to ubacimo članak u kojem su glavni sudionici djeca, dolazimo do jedne od najčitanijih tema i idealne prilike za objavom članaka varijacije na temu.

Definiranje problema i hipoteza

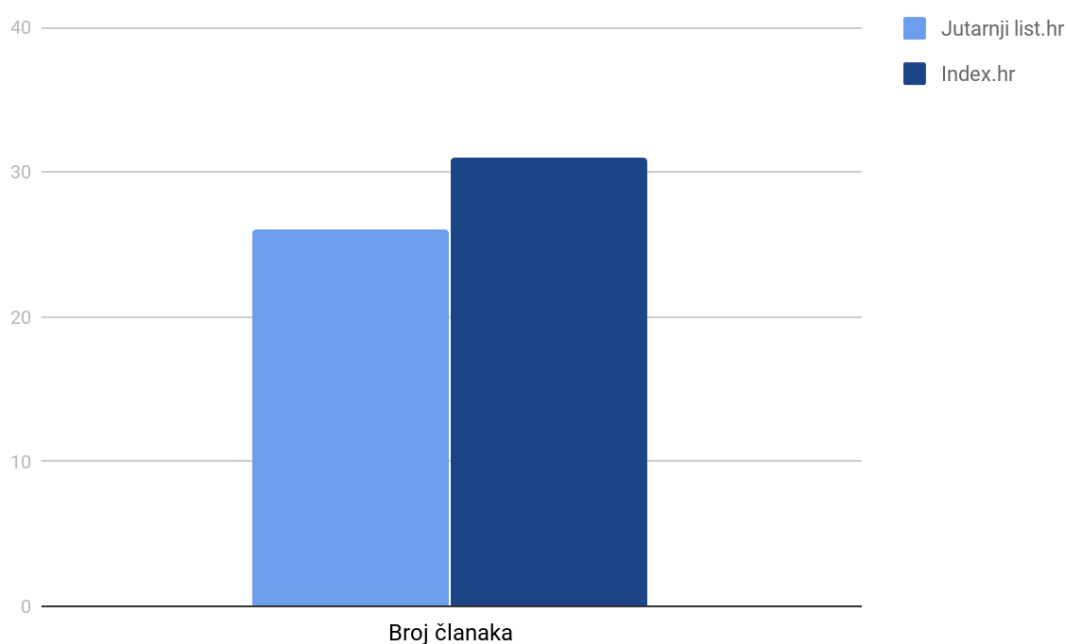
Problem ovog istraživanja je kršenje dječjih prava i GDPR-a na portalima Jutarnji.hr i Index.hr. Iako je svrha ovih portala pravodobno, točno i nepristrano obavijestiti publiku o događajima, ponekad se baš ta pozicija koristi izričito za prodaju. Često se zanemaruju zakoni, savjest i etički kodeks novinara, a o djeci se piše kao o subjektu koji donosi zaradu.

1. Hipoteza: na portalu Jutarnji.hr i Index.hr ima članaka u kojima se objavljuju fotografije djece bez zamućenoga lica, čime se ne poštuju dječja prava i GDPR.

2. Hipoteza: na portalima Jutarnji.hr i Index.hr ima članaka u kojima se objavljuju članci s osobnim podacima djece te njihove dobi bez suglasnosti roditelja, čime se ne poštuju dječja prava i GDPR.

Teme koje govore o djeci redovito kod čitatelja izazivaju empatiju i vrlo su popularne. Međutim, novinari često temu djece koriste radi promocije i čitanosti, a manje zbog samog informiranja. Time dolazi do ‘razvlačenja’ djece po medijima i kršenja njihovih prava. Najviše sam se orijentirala na teme iz rubrike crne kronike. Ono što je specifično za takve teme jest da, čak i u slučaju kada nema novijih informacija, novinari su spremni reciklirati sadržaj i objavljivati ga, a sve u svrhu novog čitanja, buđenja reakcije čitatelja te u konačnici – zarade. Nažalost, čak i kada je riječ o osjetljivoj temi kao što su djeca, često se gleda samo zarada, stoga nije rijetkost da portali temu, o kojoj je dovoljno napisati članak ili dva, rastegnu u nekoliko članaka te objavljuju mišljenja i vizije stručnjaka, sve u svrhu povećanja čitanosti. ‘Pišući o djeci mediji otkrivaju njihov identitet na način da objavljuju fotografiju, osobne podatke, podatke o obiteljskim prilikama, mjestu stanovanja i školovanja, i sl. Djeca na taj način ostaju obilježena za cijeli život.’ (Ivanuš, 2018; 76)

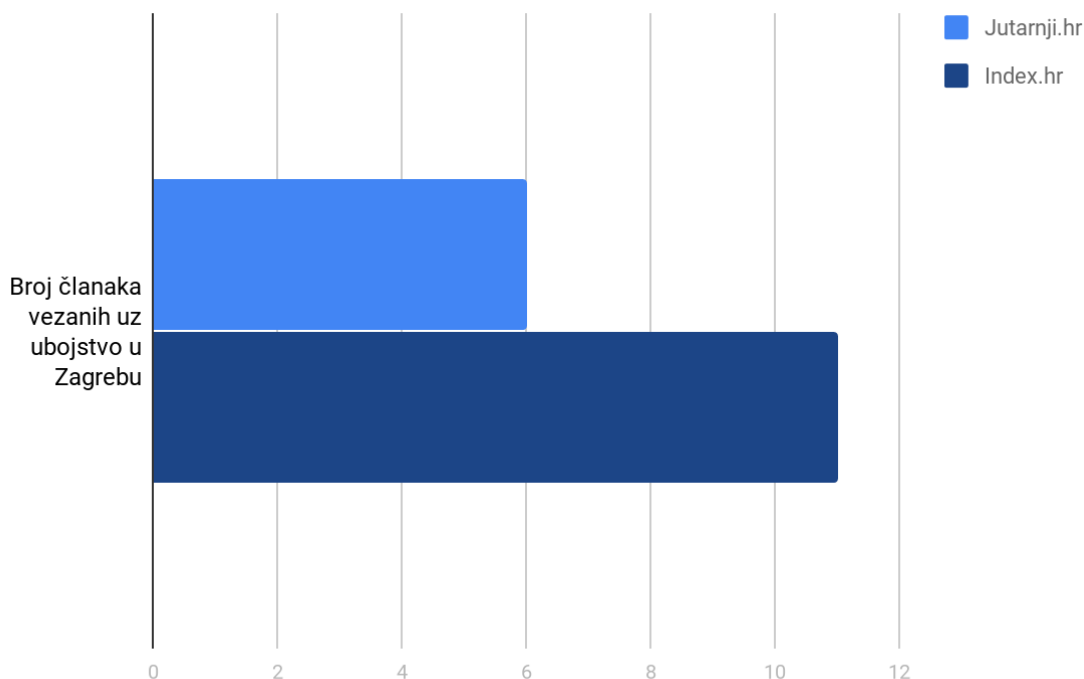
Brojevi ukupno objavljenih članaka vezanih uz djecu

Slika br. 1 Prikaz ukupnog broja objavljenih članaka

U razdoblju od 1. do 31. kolovoza 2019. svakodnevno sam pratila članke koji su objavljeni na portalima Jutarnji.hr i Index.hr. U tom razdoblju objavljeno je ukupno 57 članaka na oba portala. Na portalu Jutarnji.hr objavljeno je 26 članaka u kojima se spominju djeca, dok Index.hr ima objavljen 31 članak. Ono što iznenađuje u ovom slučaju jest činjenica da su oba portala objavila gotovo jednak broj članaka. Međutim, glavna razlika primjećuje se u načinu izvještavanja na konkretnim slučajevima. U kolovozu 2019. godine dogodilo se višestruko ubojstvo u Zagrebu u kojem je Igor Nađ usmrtio svoju obitelj pucajući iz vatrenog oružja pri čemu je usmrtio i desetogodišnje dijete.

U tome razdoblju vidimo pojačanu aktivnost članaka o djeci. O konkretnoj temi Jutarnji.hr i Index.hr objavili su više nego jedan članak po danu i to kako slijedi:

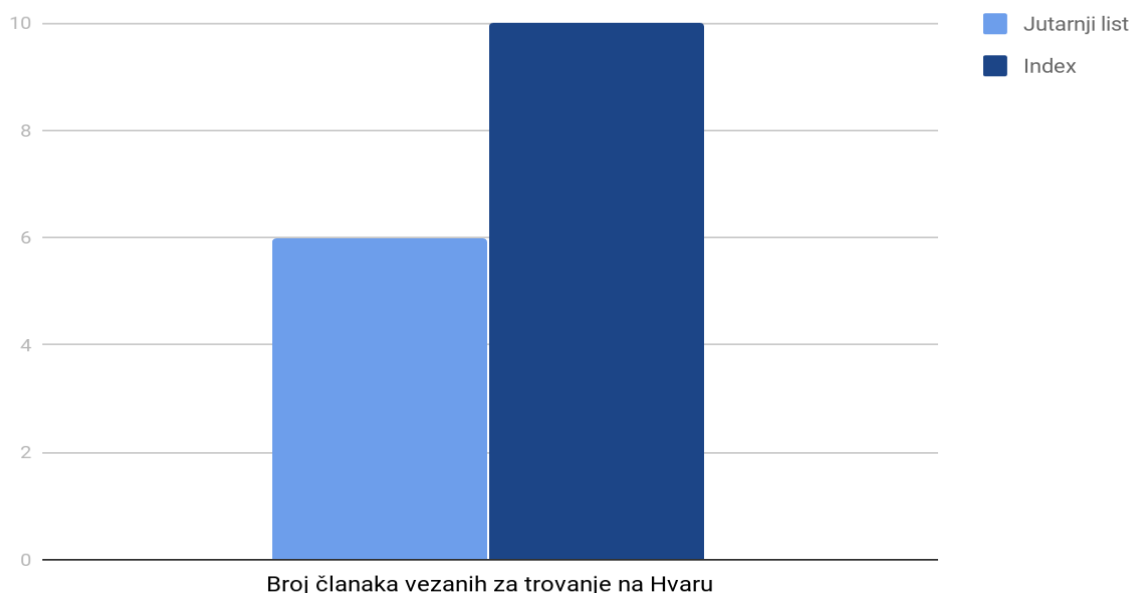
Slika br. 2 Prikaz broja članaka vezanih uz ubojstvo u Zagrebu

U razdoblju od dva dana Jutarnji list objavio je 6 članaka vezanih uz ubojstvo, a Index.hr 11. Indeks.hr je u istom razdoblju objavio gotovo duplo više članaka o istoj temi. Ono što je zanimljivo jest da je Index.hr redovito objavljivao članke, ispitivao različite izvore i psihologe

i tako prenosio događaj iz više različitih pogleda. Naime, na dan ubojstva, 3. kolovoza 2019., Index.hr objavio je čak 9 članaka u kojima se izvještava o događaju. Većina tih članaka nije nosila nikakve novosti već se oslanjala na recikliranje otprije poznatih informacija s dodatnim komentarima raznih stručnjaka, policije, susjeda ili rodbine. Također, Index.hr imao je jedan članak u kojem su iz sata u sat nadopunjavali informacije. S druge strane, Jutarnji je na dan ubojstva objavio četiri članka. U ta četiri članka navode se izvori – majka, susjeda te otac djeteta.

Tijekom istog mjeseca dogodio se još jedan nesretni slučaj koji je uključivao djecu, a to je slučaj talijanske obitelji koja je doživjela trovanje ugljičnim monoksidom na unajmljenoj jedrilici. Nesreća se dogodila 13. kolovoza 2019. na Hvaru.

Vežano uz taj slučaj Jutarnji i Index.hr objavili su sljedeći broj članaka:

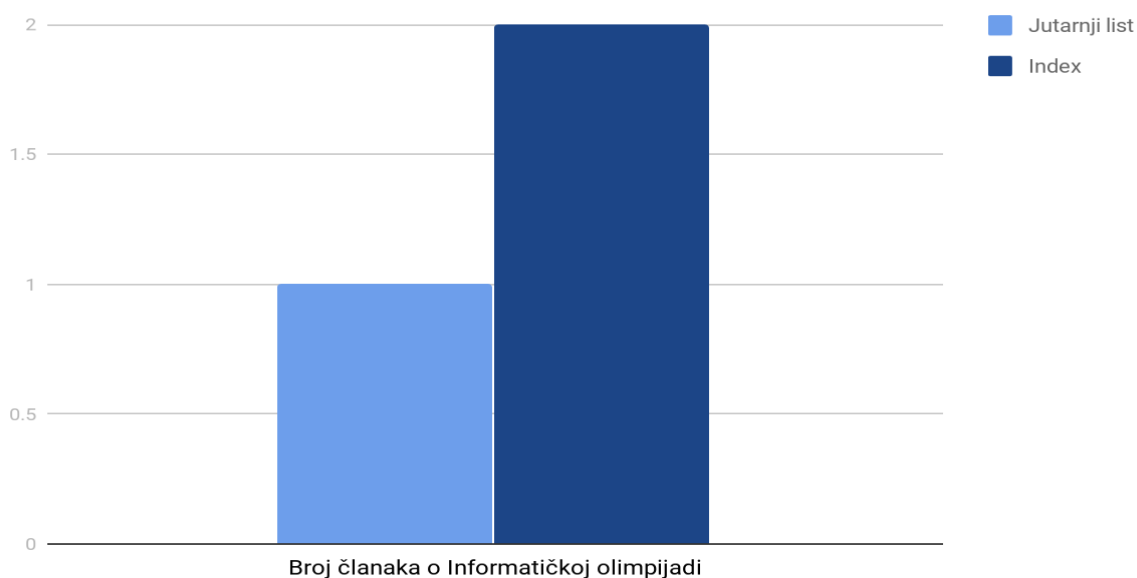
Slika br. 3 Prikaz broja članaka vezanih uz trovanje na otoku Hvaru

Slično kao i u prethodnom slučaju, Index.hr objavljuje gotovo dvostruko više članaka vezanih uz temu. Točnije, o ovoj se temi na portalima Jutarnji.hr i Index.hr pisalo od 13. kolovoza 2019. pa sve do 16. kolovoza 2019. Unutar ta četiri dana Index.hr objavio je deset članaka, a Jutarnji list šest. Naravno, najveći broj članka bio je objavljen se prvoga dana. Posljednji članak vezan uz temu na Index.hr objavljen je 16. kolovoza, dok je Jutarnji svoje izvještavanje na temu

završio 15. kolovoza. I u ovom slučaju Index.hr pisao je članke iz različitih kutova te uzimao izjave od vlasnika restorana, broda i obitelji.

Kao što sam i prije navela, ono što je zanimljivo jest činjenica da se najveći broj članaka vezanih uz djecu uvijek objavljuje u crnoj kronici. Teme koje su najčitanije svakako su one iz crne kronike, a ako se tome dodaju i djeca, dobijemo idealan recept za čitanje. Što je veća čitanost, veći su i pregledi članka, a samim time i veća zarada od oglasnog prostora.

Međutim, u kolovozu 2019. nisu se dogodile priče o djeci vezane samo uz crnu kroniku. Bilo je tu lijepih i pozitivnih događaja poput naših informatičara iz XV. gimnazije u Zagrebu koji su osvojili zlato u Azerbejdžanu. Nažalost, taj događaj bio je u sjeni svih ostalih visoko čitanih tragedija.

Slika br. 4 Prikaz broja članaka vezanih uz informatičku olimpijadu

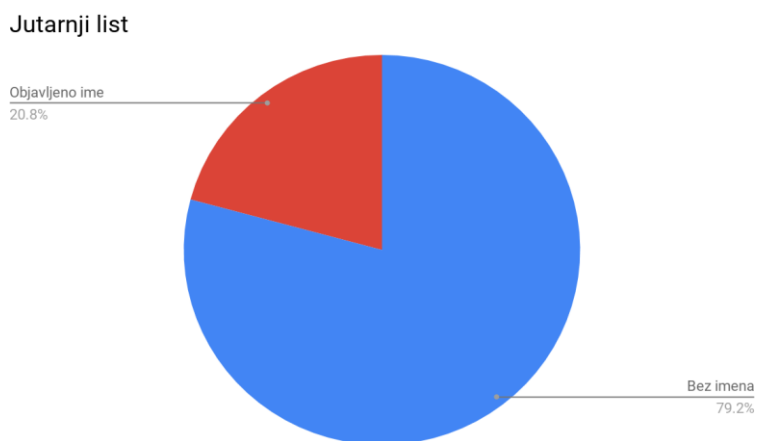
Preciznije rečeno, o ovoj pozitivnoj vijesti, objavljena su samo tri članka. Dva od Index.hr-a i samo jedan na portalu Jutarnjega lista gdje se sažeto objavila informacija o velikom uspjehu naših informatičara. U oba slučaja nije bilo recikliranja; niti se ispitala rodbina i psiholozi niti se tom događaju davala prevelika medijska pažnja.

Nepoštivanje prava djece i GDPR-a u izvještavanju i pisanju članaka

Naveli smo kako se u kršenje dječjih prava i samog GDPR-a ubraja otkrivanje osobnih podataka poput imena, prezimena, prebivališta te slika. Unutar mjesec dana praćenja članaka koje su Jutarnji.hr i Index.hr objavljivali, posebnu sam pažnju pridavala tim podacima. Zanimalo me hoće li, i koliko puta, doći do kršenja prava. Naravno, u slučaju suglasnosti roditelja za djecu mlađu od 18. dopušteno je objavljivanje podataka.

Od 1. do 31. kolovoza 2019. prikupila sam sljedeće podatke.

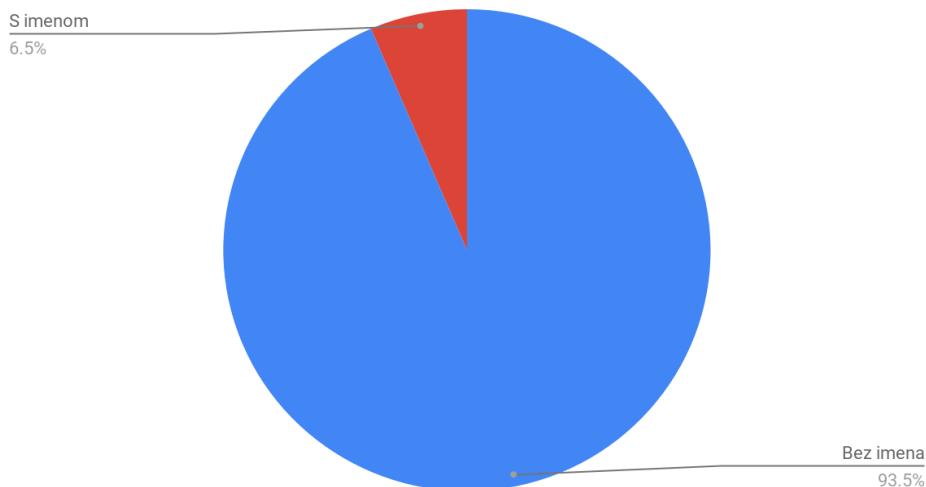
Broj članaka u kojima je objavljeno samo ime

Slika br. 5 Usporedni prikaz broja članaka u kojima je objavljeno ime djeteta

Od 26 članaka u kojima se spominju djeca Jutarnji.hr je ime objavio u svega 5 članaka. Od tih 5 članaka u 4 članka se spominje ime djeteta ubijenog u Zagrebu, a u jednom članku su imena djece koja su osvojila zlato na Međunarodnim informatičkim igrama, dok se niti jednom ne spominje ime djece s tragedije na Hvaru.

Index.hr

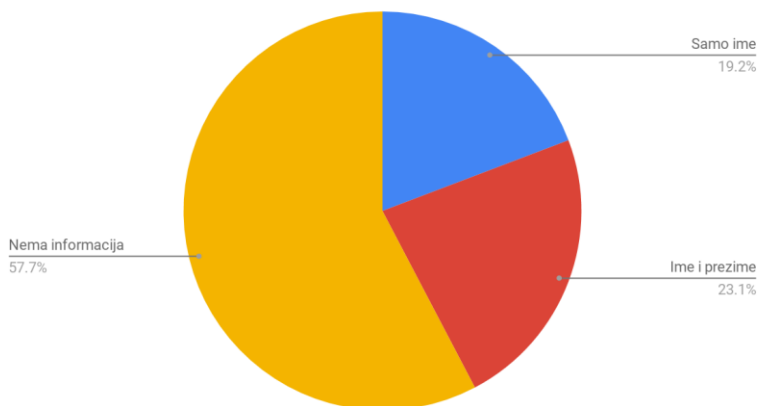

Slika br. 6 Usporedni prikaz broja članaka u kojima je objavljeno ime djeteta

S druge strane, iako je imao veći broj objavljenih članaka vezanih za djecu u istom razdoblju, Indeks.hr ime djece objavio je u svega dva članka. Odnosno, u više od 90 % objavljenih članaka ne odaje se ime djeteta. U takvim situacijama najčešće se govori o spolu – djevojčica ili dječak, a u nekim slučajevima koristi se riječ dijete.

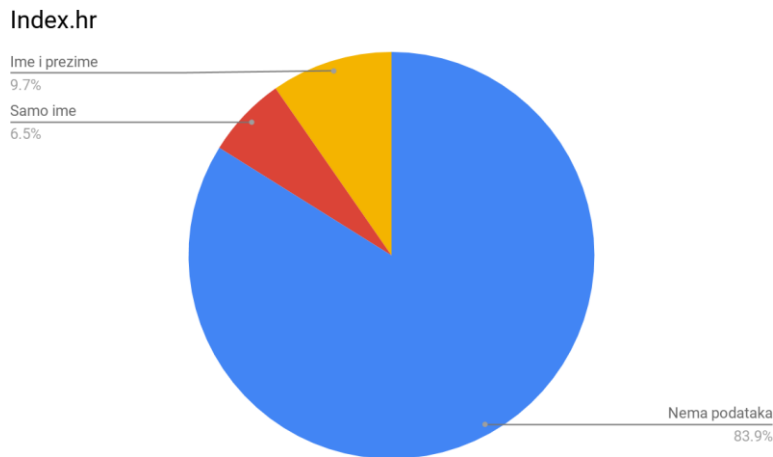
Broj članaka u kojima je objavljeno puno ime i prezime

Jutarnji.hr

Slika br. 7 Usporedni prikaz broja članaka u kojima je objavljeno ime, odnosno ime i prezime djeteta

Iz tablice je vidljivo da je u gotovo 50 % članaka na portalu Jutarnji.hr objavljeno samo ime ili i ime i prezime djeteta. Preciznije, od ukupno 26 članaka njih 11 sadrži ime ili ime i prezime djeteta. Najčešće se događa da, u slučaju objavljenog imena, za njim slijedi i prezime.

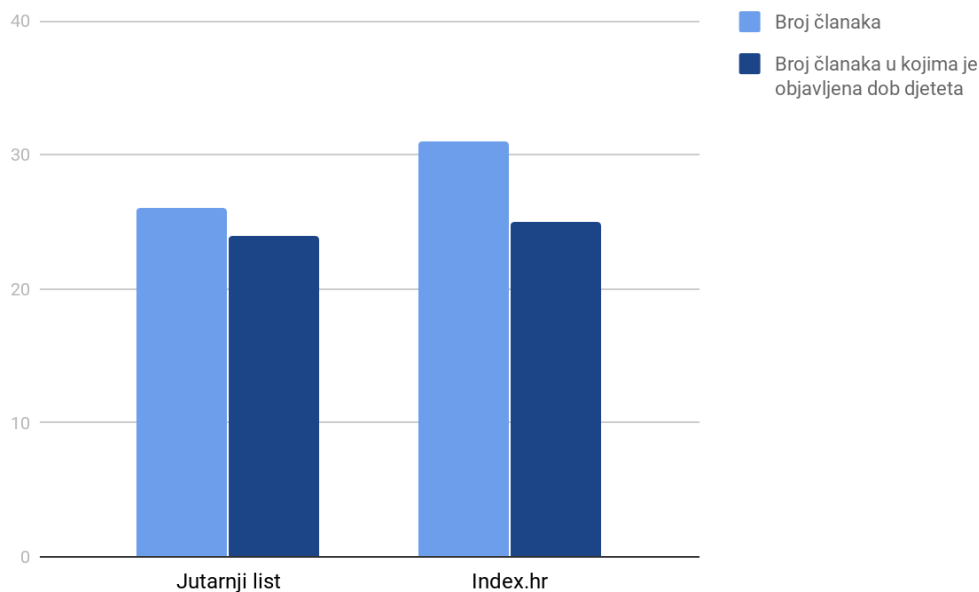

Slika br. 8 Usporedni prikaz broja članaka u kojima je objavljeno ime, odnosno ime i prezime djeteta

Kada usporedimo broj objava na Jutarnji.hr i Index.hr, zaključujemo da Index.hr ima više objava vezanih uz istu temu. Međutim, kod objave osobnih podataka, Index.hr nimalo ne konkurira Jutarnjem. U člancima vezanim za crnu kroniku i djecu, u čak 83,9 % slučajeva, Index.hr ne objavljuje podatke djece. U slučaju objave određenih informacija poput imena, najčešće za njim slijedi i prezime. Drugim riječima, gotovo 10 % svih članaka u kojima se spominju djeca, objavljenih na Index.hr, govori o imenu i prezimenu djeteta dok se u ostalima ne iznose nikakvi podatci.

Broj članaka u kojima je objavljena dob djeteta

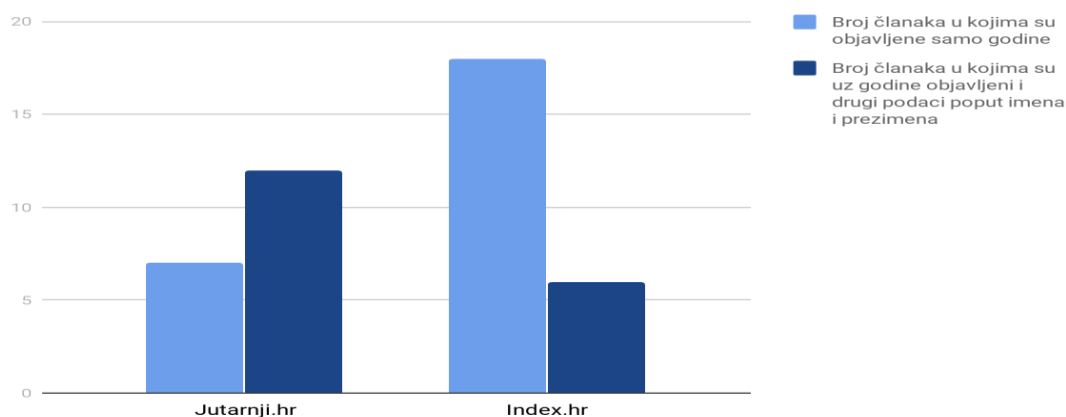
Jedna od stavki koje sam promatrala kod članaka bila je i objava dobi djeteta. Ono što je zanimljivo jest da se u najviše slučajeva, kada se govori o dobi djeteta, spominju i podatci poput imena i prezimena.

Slika br. 9 Usporedni prikaz broja članaka u kojima je objavljena dob djeteta

Ono što možemo zaključiti iz ovog prikaza jest da se u gotovo svakom članku u kojem se spominju djeca spominje i njihova dob. Od 26 članaka koje je objavio Jutarnji.hr u njih 24 objavljena je dob. Index.hr ima nešto manje članaka s dobi djeteta, odnosno, od 31 članka u 25 članaka objavio je dob djeteta.

Međutim, valja napomenuti da, iako se u gotovo svakom članku navela dob djeteta, ona nije nužno bila povezana s imenom ili imenom i prezimenom djeteta. Tako slijede idući podatci:

Slika br. 10 Usporedni prikaz broja članaka u kojima je objavljena dob djeteta s drugim osobnim podacima

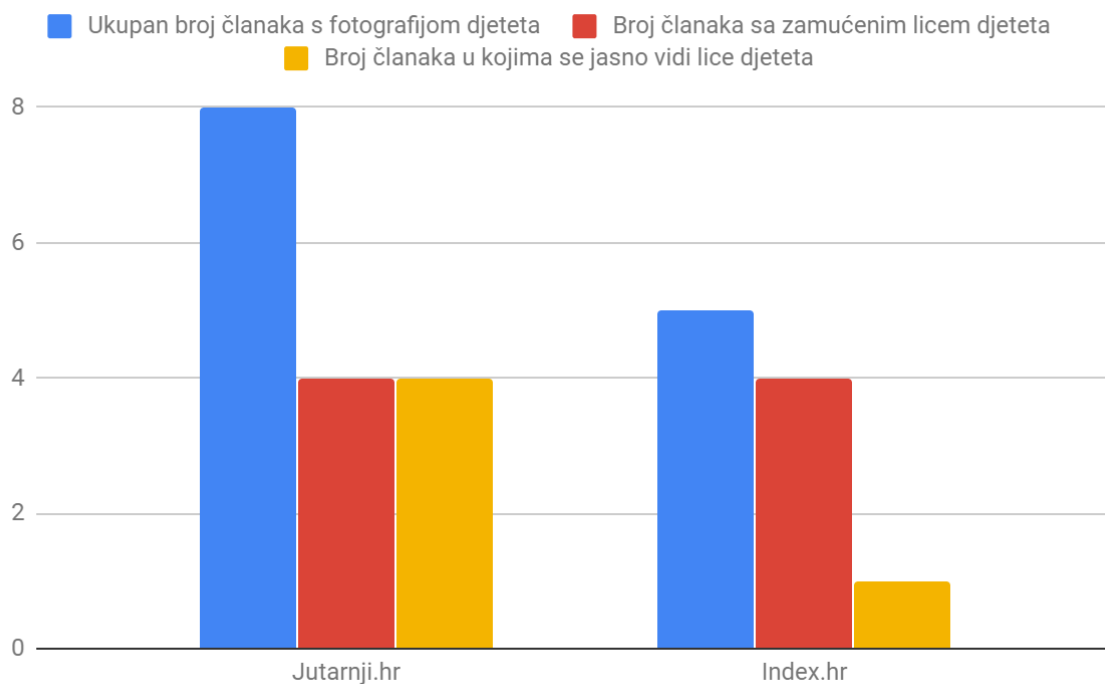
Vidljivo je da Jutarnji.hr češće objavljuje osobne podatke djece ne pridajući pažnju pravilima GDPR-a. Od 24 članka u kojima se ukupno objavljuje dob djeteta, čak je njih 18 objavljeno uz ime ili puno ime i prezime. S druge strane, začudilo me da Index.hr ima potpunu suprotnost u načinu objava, odnosno, od 25 članaka u kojima je objavljena dob djeteta samo njih 6 ima objavljeno ime djeteta ili ime i prezime uz godine. Iako je svrha GDPR-a zaštititi osobne podatke kojima, između ostalog, pripadaju ime, prezime te dob djeteta, očito je da se portali uglavnom okreću drugom zakonu – onom koji govori o opravdanom iznošenju informacija ako je ono nužno za informiranje čitatelja ili publike te onom vezanom za slobodu govora: “Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice.” (Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka, NN 42/2018)

Valjalo bi također napomenuti da se najčešće objavljuju puna imena i prezimena te osobni podatci osoba koje su preminule u događaju. Tako su u ovom slučaju punim imenom i prezimenom navedeni i podatci ubojice.

Broj članaka u kojima je objavljena slika djeteta

U ovom se istraživanju promatralo i objavljuju li analizirani portali sliku djeteta. Iako se na objave imena, prezimena i dobi djeteta uglavnom gleda blagonaklono, objave slika strogo su zabranjene i trebale bi rezultirati kaznom. Takve su objave one koje novine i portali izričito paze i provjeravaju. Naime, za neovlašteno objavljivanje fotografija djeteta može se dobiti do godinu dana zatvora zbog kršenja članka 146. Kaznenog zakona: “Tko protivno uvjetima određenima u zakonu prikuplja, obrađuje ili koristi osobne podatke fizičkih osoba, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.” (Kazneni zakon, NN 125/11)

Iako sam očekivala puno više slika, pogotovo onih na kojima djetetu nije “zamućeno” lice, ugodno sam se iznenadila podacima koje sam prikupila.

Slika br. 11 Usporedni prikaz broja članaka u kojima je objavljena slika djeteta

Jutarnji.hr ukupno je objavio 8 članaka s fotografijom djeteta od čega 4 članka sadrže fotografije na kojima je zamućeno lice djeteta i 4 članka na kojima se vidi lice djeteta. Index.hr objavio je 5 članaka u kojima se nalazi fotografija djeteta. Od toga 4 članka imaju zamućena lica, a samo jedan članak nema.

Valja napomenuti da su u oba slučaja i Jutarnji.hr i Index.hr zamutili fotografije lica djece kada je bila riječ o slučajevima iz crne kronike. Navedenih 6 članaka u kojima se u potpunosti vide lica djeteta vezana su uz pozitivne vijesti poput osvajanja natjecanja.

Bitno je reći da bi identitet djece svakako trebao biti zaštićen, pogotovo ako je riječ o kriminalnim djelima ili nasilnim radnjama, kojih su svjedoci bili djeca.

Zaključak

Unutar mjesec dana, od 1. do 31. kolovoza 2019., pratila sam sadržaj i objavljene tekstove u digitalnim izdanjima Jutarnjeg lista pod domenom *Jutarnji.hr* i *Index.hr* portala. U obzir sam uzimala učestalost objavljivanja samo imena, imena i prezimena, dobi te fotografija djeteta. Utvrdila sam da Jutarnji.hr i Index.hr često otkrivaju ime i dob djeteta. Ako kojim slučajem imaju sliku, ona je zamućena kako se lice djeteta ne bi moglo prepoznati. Vidljiva su dva slučaja u kojima se vidi lice djeteta te je ono naslovljeno punim imenom i prezimenom, ali ti su članci u kategoriji dobrih vijesti stoga se pretpostavlja da su dobili suglasnost roditelja za objavu podataka.

Zaključujem da prikupljeni navedeni podatci pokazuju realnu sliku hrvatskih portala gdje se zanemaruju zakoni o zaštiti ljudskih prava te zakoni o zaštiti prava djece, kao i zakon o zaštiti osobnih podataka u kojem je striktno navedena zabrana objavljivanja imena, prezimena, fotografija i drugih osobnih informacija bez privole roditelja ako je riječ o djeci mlađoj od 18 godina. Naime, u slučaju ubojstva u Zagrebu oba roditelja smrtno su stradala (riječ je o ubojstvu i samoubojstvu), kao i ostatak uže obitelji, što uključuje bake i djedove. Stoga zaključujem da nitko nije dao privolu iznošenja imena i godina djeteta koje je ubijeno u Zagrebu. Bez obzira na to, u gotovo svakom članku navedeno je ime i dob djeteta, a u par članaka vidi se i fotografija koja je, doduše, zamućena.

Stoga, moja prva hipoteza, u kojoj sam pretpostavila da ću u promatranom razdoblju od 1. do 30. kolovoza 2019. pronaći primjere kršenja dječjih prava i GDPR-a u obliku prikazivanja fotografija djece bez zamućenog lica, nije se ispostavila kao točna s obzirom na to da je na svakoj fotografiji objavljenoj u promatranom razdoblju lice djeteta bilo zamućeno. Izuzetak je, kao što sam već navela, objava dobrih vijesti o osvajanju natjecanja, ali u tom slučaju pretpostavit ćemo da su roditelji dali privolu.

U drugoj hipotezi pretpostavila sam da ću na portalima Jutarnji.hr i Index.hr u razdoblju od 1. do 30. kolovoza 2019. pronaći primjere kršenja dječjih prava i GDPR-a u obliku odavanja osobnih podataka poput imena i prezimena te dobi djeteta bez suglasnosti roditelja. Ta se hipoteza ispostavila točnom.

Ti rezultati pokazali su da nadležne institucije ne rade svoj posao u kontroli iznošenja osobnih podataka djece, pogotovo u slučajevima kada je riječ o tragediji, nasilju ili ubojstvu. Također,

pretpostavljam da novinari ili nisu svjesni ili ignoriraju posljedice koje objavljivanje podataka može ostaviti na dijete, a u konačnici i na njih same ako se poduzmu određene zakonske mjere.

Literatura

Boban, M. (2012) Pravo na privatnost i pravo na pristup informacijama u suvremenom informacijskom društvu; Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu (vol 49. br. 3 pp. 575-598) Split

Car, V.; Matović, M. (2017) Mediji, novinarstvo i ljudska prava, Zbornik radova 7. regionalne znanstvene konferencije Vjerodostojnost medija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

Ciboci, L.; Kanižaj, I.; Labaš, D.; Osmanović, L. (2018) Obitelj i izazovi novih medija: priručnik s radnim listićima za roditelje, nastavnike i stručne suradnike, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu, Zagreb

Ciboci, L. (2014) Zaštita privatnosti djece u Večernjem listu i Jutarnjem listu u 2013. godini u odnosu na 2010. godinu, Medijske studije (vol.5 br.9, pp 92-107), Naklada Medijska istraživanja, Zagreb

Jurčić, D. (2017) Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj, Mostariensia-časopis za društvene i humanističke znanosti (god. 21 br.1,pp. 127-136); Sveučilište u Mostaru i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Mostar

Labaš, D.; Mihovilović M. (2011) Masovni mediji i semiotika popularne kulture; Kroatologija : časopis za hrvatsku kulturu, (Vol. 2 No. 1, pp. 95-122), Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Livingstone, S. (2018) Children: a special case for privacy?; Intermedia (vol. 46, pp 18-23) LSE

Oblak, T. (2002) Internet kao medij i normalizacija kibernetičkog prostora; Medijska istraživanja (god. 8 br. 1, pp 61-76), Naklada Medijska istraživanja, Zagreb

Potter, W. J. (2013) Synthesizing a Working definition of "Mass" Media (vol.1 pp. 1-30) University of California at Santa Barbara, CA, USA

Radolović, A., (2006) Odnos prava osobnosti i medijskog prava; Zb.Prav. fak. Sveučilište u Rijeci (vol. 28, br.1), Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka

Rus-Mol, Š.; Zagorac-Keršer, A. J. (2005) Novinarstvo; Klio, Edicija, Multimedija, Beograd

Stevanović, V. (2014) Osnove medijske pismenosti: priručnik za novinare; Medijska pismenost, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Zmaj Jovina

Vlainić, M. (2012) Kako hrvatske novine izvještavaju o djeci: analiza sadržaja Jutarnjeg i Večernjeg lista Medijska istraživanja (god. 18 br. 1, pp 33-59), Naklada Medijska istraživanja, Zagreb

Zgrabljić Rotar, N. (2005) Mediji – Medijska pismenost, Medijski sadržaji i medijski utjecaji; Medijska pismenost i civilno društvo(9 - 45 str), Mediacentar, Sarajevo

<https://www.americanpressinstitute.org/journalism-essentials/what-is-journalism/> datum pristupa stranici 6. 9. 2019.

<https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/media-definition-meaning/> datum pristupa stranici 6. 9. 2019.

<http://www.digitalnewsreport.org/survey/2018/croatia-2018/> datum pristupa stranici 10. 9. 2019.

https://www.unicef.hr/en/programska_aktivnost/child-rights-and-the-media/ datum pristupa stranici 11. 9. 2019.

<https://lider.media/tehnopolis/dan-kad-je-u-hrvatsku-stigao-internet/> datum pristupa stranici 9. 9. 2019.

<https://www.manager.com.hr/internet-kao-medij-sadasnjosti-i-buducnosti/> datum pristupa stranici 10. 9. 2019.

<https://ico.org.uk/media/for-organisations/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/children-and-the-gdpr-1-0.pdf> 24.6. datum pristupa stranici 10. 9. 2019.

<http://dnc.nsk.hr/newspapers/Newspapers.aspx> datum pristupa stranici 7. 7. 2020.

<https://www.hnd.hr/istrazivanje-digital-news-report-91-posto-hrvatskih-gradana-vijesti-trazi-na-internetu> datum pristupa stranici 8. 7. 2020.

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/15-godina-indexa-povijest/1011291.aspx> datum pristupa stranici 8. 7. 2020.

Ustav Republike Hrvatske <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> datum pristupa stranici 9. 7. 2019.

Konvencija o dječjim pravima <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta> datum pristupa stranici 15. 8. 2019.

Zakon o zaštiti osobnih podataka https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_09_106_2300.html datum pristupa stranici 15. 8. 2020.

Zakon o medijima <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima> datum pristupa stranici 11. 8. 2019.

Pristup internetu u svijetu <https://blog.rottenwifi.com/countries-best-public-wifi/> datum pristupa stranici 3. 9. 2020.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Tihana Grabarić, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ovom izjavom potvrđujem da sam samostalno izradila ovaj diplomski rad pod nazivom "Načini izvještavanja o djeci u medijima – analiza medijskih sadržaja" uz mentorsko vođenje izv. prof. dr. sc. Tamare Gazdić – Alerić.

Potpis: T. Grabarić